

DE AANPAK VAN SEKSUELE MISDRIJVEN: REALISME GEBODEN

Het hoofdstuk 6.5 van het Veiligheidsplan van minister van Justitie Verwilghen heeft betrekking op de problematiek van de seksuele misdrijven, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de seksuele exploitatie en andere vormen van seksueel misbruik. Nadat vastgesteld wordt dat er op de eerste plaats nood is aan een goede kennis van de oorzaken en kenmerken van slachtoffers en daders en dat de vraag rijst of er hierover voldoende wetenschappelijk bruikbaar materiaal bestaat (omvang van de problematiek, profielen van daders en slachtoffers, gevolgen) wordt in project 50 gepleit voor een inventarisatie van het reeds gedane wetenschappelijk onderzoek.

Als hoofddoelstelling van het plan wordt vervolgens gesteld dat de regering seksuele misdrijven maximaal wil voorkomen enerzijds en dat de schade die deze misdrijven meebrengt voor de slachtoffers tot een minimum moet worden herleid anderzijds. Daarbij wordt opgemerkt dat ook naar de dader toe met het schadebeperkingsprincipe moet rekening worden gehouden.

In het kader van de zgn. veiligheidsketen (preventie, repressie, nazorg) die in het Veiligheidsplan gehanteerd wordt, worden vervolgens niet minder dan zeven deelprojecten uitgetekend die we kort overlopen.

Wat het preventieve luik betreft wordt het elementair geacht de weerbaarheid van potentiële slachtoffers van seksuele intimidatie, misbruik, geweld en exploitatie te verhogen waarbij een bijzondere aandacht moet gaan naar kinderen die slachtoffer dreigen te worden van seksueel misbruik binnen het eigen vertrouwde sociale netwerk. Een andere kwetsbare groep in dit verband zijn gehandicapten en zorgbehoevenden in het algemeen. Een en ander leidt tot project 51 dat pleit voor de verhoging van de weerbaarheid van burgers, leerkrachten en leerlingen in het bijzonder en voor vorming inzake het voorkomen van seksueel misbruik. Project 52 wijst op de verantwoordelijkheid van de “eerste lijn” die zich bewust moet zijn van zijn rol bij de preventie van seksueel misbruik. Niet alleen moeten alle betrokkenen permanent aandacht hebben voor signalen van seksueel misbruik, maar moeten zij ook tijdig problemen of misdrijven melden aan justitie of doorverwijzen naar gespecialiseerde hulpverlening. Tijdige detectie en melding moeten een vroegtijdige interventie mogelijk maken. Zonder er nader op in te gaan wordt er terecht op gewezen dat mogelijke problemen verband houden met de aangiftebereidheid naar justitie en eventueel met het beroepsgeheim. Deze laatste problematiek wordt nog scherper gesteld in project 53 dat betrekking heeft op de specifieke acties ten aanzien van zorgbehoevenden waar een regelgeving aangekondigd wordt die – ik citeer – “de melding van seksueel misbruik ten aanzien van zorgbehoevenden in hoofde van elke werknemer in de gehandicaptenzorg verplicht stelt”. Er dient, aldus het Veiligheidsplan, te worden geëvalueerd in welke mate de bestaande wettelijke normen – het niet ver-

lenen van hulp aan personen in gevaar en de noodtoestand – aan deze eis kunnen voldoen.

In het tweede luik van de veiligheidsketen, en met name de repressie, wordt voornamelijk gesteld dat de gerechtelijke overheden de seksuele misdrijven vooral ten aanzien van minderjarigen moeten prioritair stellen, aandacht hebben voor hun informatiemanagement, zorg dragen voor een aangepast slachtofferonthaal en investeren in deskundigheidsontwikkeling met betrekking tot het verhoren van jongeren en gehandicapten. Wat de bestraffing en de uitvoering betreft wordt een onderscheid gemaakt tussen delinquenten in de seksuele sfeer, bijv. handelaars in pornografisch materiaal of pooiers, die niet noodzakelijk zelf seksueel delinquent zijn en ten aanzien van wie een “klassiek” strafrechtelijk optreden volstaat enerzijds en de daders van seksueel misbruik en geweld anderzijds. Voor deze laatste categorie wordt erop gewezen dat, zelfs indien zij gevat worden naar aanleiding van een relatief klein vergrijp “een ernstige onderliggende persoonlijkheidsstoornis niet kan worden uitgesloten”. Dit moet tot gevolg hebben dat de rechter, bij het bepalen van de strafmaat moet rekening houden met de ernst van het feit en het in het strafwetboek bepaalde maximum, terwijl, in functie van de beveiliging van de maatschappij, een langere justitiële controle noodzakelijk kan zijn. Project 54 wil, in overeenstemming met de “Op-roep van Lausanne” werk maken van een wettelijke regeling waarbij georganiseerde uitbuiting van kinderen met het oog op seksueel misbruik erkend wordt als een misdaad tegen de mensheid waarbij deze misdrijven niet voor verjaring vatbaar zijn en de berechting ervan wordt overgedragen aan het “Cour Internationale”.

In het luik nazorg tenslotte wordt, vanuit de vaststelling dat slachtoffer worden van een seksueel misdrijf ongetwijfeld een van de meest traumatiserende ervaringen is die iemand kan meemaken, gesteld dat er voldoende voorzieningen moeten zijn die kunnen instaan voor de opvang, de behandeling en de begeleiding. Ook voor daders moet de nodige aandacht worden besteed aan hun therapeutische omkadering, los van het feit of ze reeds in aanraking zijn gekomen met justitie. Project 55 erkent aldus de nood aan herkenbare, laagdrempelige en vlot toegankelijke centra waar seksueel misbruik kan worden gemeld en waar een eerste gesprek en een doorverwijzing kan gebeuren. Daarnaast zijn gespecialiseerde centra nodig om de slachtoffers op een adequate wijze te behandelen en te begeleiden. Project 56 voorziet de ontwikkeling van wetenschappelijke know-how over en een adequaat therapeutisch aanbod aan daders van seksuele misdrijven, met inbegrip van een behoorlijke residentiële opvang van zowel de seksuele delinquenten die niet tot “high-risk“ patiënten moeten worden gerekend als van deze laatste categorie. Project 57 tenslotte moet er voor zorgen onrust in de samenleving te vermijden ter gelegenheid van de tijdelijke of permanente vrijlating van een seksuele delinquent uit de gevangenis of de psychiatrie. Zo moet de minister van Justitie er zorg voor dragen dat bij de vrijstelling van daders van seksuele delicten de slachtoffers tijdig worden ingelicht en wanneer nodig, al dan niet op verzoek van het slachtoffer, vestigingsvoorwaarden aan de dader opleggen.

Tot zover het hoofdstuk over de problematiek van de seksuele delinquentie in de definitieve versie van het Veiligheidsplan. Het springt alleszins in het oog dat veel aandacht wordt gegeven aan een versteviging van het voorkomingsbeleid

en aan de problematiek van de detectie van seksuele misdrijven. Daarbij wordt nogal wat nadruk gelegd op het stimuleren van de meedingbereidheid van de individuele slachtoffers maar ook van een hele reeks van personen en diensten die, aldus het plan, behoren tot de “eerste lijn” (huisartsen, leerkrachten, advocaten, P.M.S.-centra en O.C.M.W.’s). Voor werknemers in de gehandicaptenzorg wordt zelfs gedacht in de richting van een meldingsplicht. Ook het feit dat de gerechtelijke overheden de seksuele misdrijven ten aanzien van kinderen prioritair moeten stellen en dat initiatieven worden aangekondigd om het controle-arsenaal van de overheid ten aanzien van seksuele delinquentie te vergroten, wijzen er op dat veel heil wordt verwacht van de justitiële aanpak van het fenomeen.

Niemand zal ontkennen dat seksuele criminaliteit maatschappelijk verontrustend is en dat er de laatste tien jaar – reeds lang voordat de Dutroux-affaire uitbrak – nogal wat aandacht is gegeven aan het fenomeen. De problematiek van fysiek en seksueel geweld is de laatste tien jaar onmiskenbaar uit de taboesfeer gehaald o.m. omdat door de overheid tal van initiatieven werden genomen in een poging om aan de problematiek van fysiek en seksueel geweld in al zijn vormen en aan de slachtoffers ervan tegemoet te komen. De voormalige minister voor het Gelijke-Kansenbeleid, M. SMET, heeft daar o.i. niet geringe verdiensten in. Zo kan verwezen worden naar de sensibiliseringscampagnes naar het grote publiek en naar specifieke groepen zoals politieambtenaren en huisartsen. Zo werd reeds in 1989 een nationale campagne gevoerd (“Geweld gewild”) die voorbereid was door een interdisciplinaire werkgroep. In 1990 volgde een tweede nationale campagne (“Wie help je door te zwijgen”) waarin informatie werd verschaft over de nieuwe wetgeving op de verkrachting en de in 1990 ingevoerde Set Seksuele Agressie, die inmiddels geactualiseerd werd. Deze Set Seksuele Agressie had niet alleen tot doel het strafrechtelijk onderzoek adequater te laten verlopen in functie van het justitieel optreden maar moest ook bijkomende victimisering van het slachtoffer tegengaan door een betere opvang bij politie en wetsdokter mogelijk te maken. In hetzelfde jaar werd trouwens ook ten aanzien van huisartsen een sensibiliseringscampagne gevoerd (“Fysiek en seksueel geweld op vrouwen en kinderen – U wil er meer over weten”) en werden hen modelattesten ter beschikking gesteld in verband met de medische vaststellingen van geweld in het algemeen en verkrachting in het bijzonder. Onlangs werd door de Dienst voor Gelijke Kansen van het federaal ministerie van Tewerkstelling en Arbeid het informatiepakket trouwens nog geactualiseerd (“Help hen de stilte breken”).

Naast de hiervoor genoemde initiatieven kan verwezen worden naar het feit dat sedert 1989 in iedere provincie provinciale coördinatoren inzake de preventie en de hulpverlening aan slachtoffers van fysiek en seksueel geweld op vrouwen en kinderen werden aangesteld. Deze coördinatoren hebben als taak stimuleren te geven voor een coherent beleid door middel van informatie, overleg en eventuele vorming. Zeer veel aandacht is daarbij besteed aan de vorming en training van politiemensen, er o.m. van uitgaande dat een goede opvang en ondervraging door politieambtenaren van primordiaal belang is in functie van de verdere justitiële aanpak. Er werden initiatieven genomen voor gespecialiseerde vormingen in politiescholen en er werden, oorspronkelijk via overeenkomsten en subsidiëring van de minister voor het Gelijke-Kansenbeleid aangepaste opvang- en verhoorlokalen geïnstalleerd in de politiekantoren.

Tenslotte werd de laatste jaren in niet onbelangrijke mate ook aan de wetgeving m.b.t. seksuele delinquentie gesleuteld. Hierbij kan verwezen worden naar de vernieuwde wetgeving op de verkrachting van 1989 die het begrip verkrachting heeft uitgebreid, de strafmaat heeft verzaamd in sommige gevallen en enkele procedurale vernieuwingen heeft ingevoerd die de bescherming van de privacy van de slachtoffers moest verbeteren. Door enkele wetten in 1995 werd de reclame voor seksuele diensten verboden en werd een strafrechtelijk arsenaal gecreëerd in functie van de aanpak van het aanzetten van minderjarigen tot prostitutie, de exploitatie van de prostitutie en de kinderpornografie. Daarnaast werd voorzien dat minderjarigen zich bij het verhoor kunnen laten bijstaan door een vertrouwenspersoon, dat de verjaringstermijn in het geval van seksueel misbruik slechts begint te lopen wanneer het slachtoffer 18 jaar is geworden, dat aan personen die veroordeeld worden voor een seksueel misdrijf het verbod kan worden opgelegd om werkzaam te zijn in het onderwijs aan minderjarigen of om actief te zijn in een instelling waarvan de activiteit hoofdzakelijk op minderjarigen is gericht, dat de voorwaardelijke invrijheidstelling in bepaalde gevallen moet worden voorafgegaan door een advies van een dienst die in de begeleiding en de behandeling van seksuele delinquenten is gespecialiseerd en dat deze invrijheidstelling wordt gekoppeld aan de verplichting om een begeleiding of een behandeling te volgen. Een en ander werd trouwens geöperationaliseerd in het Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake de begeleiding en behandeling van daders van seksueel misbruik.

Wat in het Veiligheidsplan staat is dus niet zo nieuw als op het eerste gezicht zou lijken. Er kan niet ontkend worden dat de overheid, of althans bepaalde segmenten ervan, gedurende de laatste tien jaar nogal wat inspanningen heeft geleverd om een beleid uit te stippelen m.b.t. de aanpak van (fysiek) en seksueel geweld. Het was en is echter een grote vraag welke de impact was en is die dit beleid heeft gehad en heeft. Er bestaat vooral grote onduidelijkheid over de vraag of al deze beleidsinitiatieven iets veranderd hebben aan de wijze van afhandeling op het niveau van het openbaar ministerie en van en door de vonnisgerechten. Vermits het Veiligheidsplan blijkbaar opnieuw veel verwacht van de justitiële instanties op dit vlak is het de moeite hier even bij stil te staan.

Enkele jaren geleden hadden wij de gelegenheid samen met M. HIRSCH, op vraag van M. SMET, een onderzoek uit te voeren over het strafrechtelijk beleid inzake seksueel geweld. Samengevat kwam de onderzoeksvraag neer op de vraag op welke wijze door de opsporende, vervolgende en beoordelende instanties wordt omgegaan met feiten die in hun strafrechtelijke betekenis mogelijks kunnen gekwalificeerd worden als aanranding van de eerbaarheid en/of verkrachting. In het empirisch luik van het onderzoek kwamen drie onderzoeksvragen aan bod: (1) Hoeveel gevallen van verkrachting en aanranding van de eerbaarheid werden door de politiediensten geregistreerd en door de parketten verwerkt? (2) Welk profiel vertonen deze geregistreerde gevallen naar kenmerken van slachtoffers, daders en modus operandi? (3) Hoe worden dossiers m.b.t. verkrachting en aanranding van de eerbaarheid op het niveau van parketten en strafrechtbanken afgehandeld?

Voor de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag werd uiteraard gesteund op de politionele statistieken. Zonder er hier verder bij stil te staan kan er wel op gewezen dat sinds 1989 het aantal door de politie geregistreerde en door

het parket behandelde dossiers gevoelig is toegenomen, wat o.m. kan toegeschreven worden aan de toegenomen sensibilisering en gevoeligheid voor deze problematiek. De aangiftebereidheid is manifest verhoogd, wat overigens nog niets zegt over de reële hoegrootheid van het probleem. Op de tweede plaats blijkt uit het cijfermateriaal dat na 1989 het aantal door de politie geregistreerde verkrachtingen sterker is gestegen dan het aantal door hen geregistreerde aanrandingen. Zeker gedurende de jaren die onmiddellijk volgden op 1989 was dit duidelijk het geval, doch ook na 1994 groeiden de aantallen geregistreerde verkrachtingen sneller dan het aantal aanrandingen. Ook hier zijn verschillende verklaringen mogelijk maar een belangrijk element is uiteraard de uitbreiding van het toepassingsgebied van de wet op de verkrachting. Zedendelicten die vroeger als aanranding op de eerbaarheid gekwalificeerd werden kunnen sedert 1989 sneller beschouwd worden als een verkrachting. Op de derde plaats blijkt ook bij een vergelijking van de op het parket binnenkomende dossiers uit 1987 en 1995 dat het aantal gevallen van verkrachting relatief is toegenomen ten aanzien van het aantal aanrandingen.

Om de tweede en de derde onderzoeksvraag te beantwoorden werd gewerkt met een steekproef van parketdossiers m.b.t. aanranding van de eerbaarheid en verkrachting – er werden in totaal 1063 dossiers aan een grondige analyse onderworpen – die getrokken werd uit het bestand van drie parketten (Brussel, Leuven en Nijvel) en van twee onderzoeksjaren (1987 en 1995). Voor 1993 werd de totale groep dossiers (de populatie) geïnventariseerd omdat werd beslist 1993 als referentiejaar voor het onderzoek te nemen. De keuze van de parketten noch deze van de onderzoeksjaren was toevallig. De keuze van de drie parketten liet toe een zicht te krijgen op de werking van één groot en twee middelgrote gerechtelijke arrondissementen die zich in beide landsgedeelten situeren. De keuze van de onderzoeksjaren was ondermeer gesteund op het feit dat in 1989 de nieuwe wet op de verkrachting was tot stand gekomen en een aantal sensibiliseringscampagnes werden opgestart en we de impact van een en ander wilden evalueren. Om dezelfde reden werden de jaren 1987 (voor de wet) en 1993 (na de wet) als vergelijkingsjaren in de analyse betrokken. Daarnaast werd tenslotte ook het jaar 1995 bestudeerd met de bedoeling de op dat ogenblik meer actuele tendenzen in kaart te brengen.

Bij de tweede onderzoeksvraag, waarbij het profiel van daders en slachtoffers en de modus operandi van het delict blijven we hier niet stilstaan tenzij om slechts enkele opvallende trends te vermelden. In verband met de seksuele delicten gepleegd door bekenden valt het op dat het aantal gevallen van seksueel geweld tegen kinderen is toegenomen of minstens dat het aantal aangiftes terzake is gestegen. Alle indicatoren wijzen op deze trend. Niet alleen is het aantal geregistreerde gevallen van intrafamiliaal geweld gestegen evenals het aantal gevallen van seksueel geweld door bekenden, maar in de betrokken onderzoeksperiode stellen we ook vast dat het aantal erg jonge slachtoffers (minder dan 14 jaar) nagenoeg verdubbeld is. Tenslotte is ook het aantal mannelijke (jonge) slachtoffers sterk gestegen. Het aandeel van partnergeweld lijkt dan weer eerder af te nemen. Wat de seksuele delicten door onbekenden betreft stijgt verhoudingsgewijs het aantal aangiftes van aanranding van de eerbaarheid ten aanzien van het aantal verkrachtingen. Het slachtofferprofiel wijzigde niet in die zin dat

het steeds overwegend vrouwen zijn die worden geïctimiseerd. De daders zijn nagenoeg steeds mannen die alleen handelen.

De resultaten van het onderzoek in verband met de derde onderzoeksvraag – wat gebeurt er op het parket en op de rechtbank – zijn het meest relevant voor het thema dat ons hier aanbelangt. Uiteraard kunnen we ook hier slechts een samenvatting van enkele elementen geven. Wat de beslissingen van het openbaar ministerie betreft, is het een overheersende vaststelling dat quasi 80% van de dossiers die op het parket binnenkomen na verloop van tijd geseponeerd worden. Deze op het eerste gezicht ontluisterende vaststelling moet uiteraard verder genuanceerd worden. Een eerste belangrijk gegeven is dat de overgrote meerderheid van deze sepotbeslissingen, en met name 90%, van technische aard zijn. In niet minder dan één derde (35,3%) van de dossiers is de dader onbekend gebleven en in één derde van de dossiers heeft men de zaak noodgedwongen zonder gevolg moeten klasseren omdat er onvoldoende bezwaren aanwezig waren of omdat het parket van oordeel was dat er manifest onvoldoende bezwaren aanwezig waren om een gerechtelijk onderzoek te vorderen of de zaak naar de rechtbank door te verwijzen. Deze vaststellingen wijzen trouwens ook op de noodzaak om het onderzoek in deze zaken met de grootste zorgvuldigheid uit te voeren. In het onderzoek is bijvoorbeeld gebleken dat – alleszins gedurende de onderzochte periode – weinig technische hulpmiddelen (foto's, Set Seksuele Agressie) werden ingezet om het bewijs te ondersteunen. Een ander belangrijk gegeven is dat het slechts in 10% van het aantal seponeringen om een echt opportuniteitssepot gaat of met andere woorden om een sepotbeslissing die, alhoewel het technisch mogelijk was de dader te vervolgen, ingegeven werd door het oordeel dat er gegronde redenen aanwezig waren om niet tot vervolging over te gaan. Uit de analyse blijkt verder dat deze grond veelal gevonden werd in het feit dat er inmiddels tussen dader en slachtoffer een oplossing was tot stand gekomen. Het meest in aanmerking voor sepot kwamen de dossiers die betrekking hebben op oudere slachtoffers en waarbij het misbruik niet verder gaat dan aanrakingen en waarbij dus geen sprake is van penetratie of meervoudige inbreuken en die geen psychologische of fysieke problemen opleverden. Ook het feit dat men nog geen gerechtelijke voorgaanden heeft, gehuwd is, en niet in een gezags- of ascendentierelatie staat tot het slachtoffer is gunstig voor een sepotbeslissing.

Wat tenslotte de afhandeling door de rechtbanken betreft hebben we op de eerste plaats kunnen vaststellen dat de beslissing van de correctionele rechtbanken gemiddeld slechts na 14,6 maanden – nadat het dossier is binnengekomen op het parket – wordt genomen. Wanneer er beroep aangetekend wordt loopt deze termijn op tot 21,1 maand. De uiteindelijke beslissingen tenslotte. Van de 1063 onderzochte dossiers werd in 1,7% de dader vrijgesproken. De correctionele rechtbank heeft in 12,1% van de op het parket binnengekomen dossiers de auteur(s) schuldig bevonden, heeft in 1,1% de uitspraak opgeschort en in 0,4% de verdachte geïnterneerd. Samenvattend kan dus besloten worden dat slechts in 16,8% van de 1063 onderzochte dossiers de schuld van de dader gerechtelijk werd vastgelegd, met inbegrip dan nog van de dossiers die beëindigd werden met een strafbemiddeling, een beslissing tot opschorting of een internering.

Het is natuurlijk niet onmogelijk dat inmiddels op de parketten een en ander veranderd is. Parketmagistraten zeggen mij dat men tegenwoordig veel minder

geneigd is om te seponeren, dat het onderzoek intenser wordt gevoerd en dat meer zaken naar de rechtbank verwezen worden. We hopen binnenkort een en ander opnieuw te bekijken. Wordt dus vervolgd. Toch kan uit onze onderzoeksresultaten reeds besloten worden dat in verband met een criminaliteitsbeleid met betrekking tot seksuele misdrijven enig realisme geboden is en dat voornamelijk in verband met de justitiële afwikkeling van delicten die – na een vergroting van de aangiftebereidheid van de slachtoffers – in groten getale bij de politie aangegeven worden. Nog los van de vraag naar de opportuniteit van de strafrechtelijke afwikkeling van bijv. intrafamiliaal seksueel geweld – daar valt ook nog veel over te zeggen, maar dat is nog een ander verhaal – mogen we voor slachtoffers niet de illusie creëren dat het voldoende is om een seksueel delict aan justitie te melden opdat er via justitiële weg een zinvol antwoord wordt gegeven op de traumatiserende ervaring waarmee zij geconfronteerd werden.

Frank HUTSEBAUT en Johan GOETHALS,
Juni 2000.